

Pridplata
na cilu god 1 fr.
na pol. god. 50 n.
Za stranu zemlju
1 fr. 25 nov.
Izlazi svake dru-
ge nedilje u
Četvrtak.

BUNJEVAČKA I ŠOKAČKA VILA.

List za pouku, zabavu i gazdinstvo.

Oglasi se prima-
ju po navadnoj
cini. Rukopisi ne-
ka se šalju u na-
plaćenom pismu.
Dopisi bez podpi-
sa se neprimaju,
a nijedni se ne-
vraćaju.

God. IV. U Kalači.

U Četvrtak 24. Rujna. 1874.

Broj 20.

D A S A M . . . .

Da sam tica lakokrila,
Pa da prnem nebu gore ;
Da unidjem pa da vidim :
Raj i pako — kako zборе.

Ili da sam tamjan sveti,
Na oltaru žrtvenome,
Koga svetac šalje Bogu ;
Jednom Bogu velikome.

Ondabi se razdragao,
Onda bi nam lahko bilo,
Jer svak malo mlogo čini.

Pa ko dim sa sveta miesta
Da s uznesem nebu plavu ;
Pa da vidim raj — i pako
Večnu muku, večnu slavu.

Kad bi mogo tamo doći,
Molio bi jedno b' hteo !
E pa kad bi i to bilo
Bio bi rad i veseo.

Al ovako sa nesloge,
Teško nama u tugjini.

Nebi novca, nebi slave,
Nebi slasti, tudje muke,
Nebi cvieća, ni drvoća,
Ni Evine raj jabuke.

Već bi isko ljubav rodu,
Iskao bi divnu slogu ;
Da je snesem, da razdelim,
Svakom malo ; kolko mogo.

Vladan Stefanović.

CRKVA I DRŽAVA U ŠKOLI.

Badava svako doba ima svoj osobiti duh, tomse klanja, time se ravna, pa što je ovomu protivno neće primit, bilo to da se razlozi težine od jedne maže, na drugo navija. Duh devet-najstog vieka je : da na svijetu neima druge vlasti van jedine državne, pa da se ovoj sve sile ne samo zemaljske, već baš i one nebeske moraju pokorovat.

Ovo se tako upilo svakom inteligentnom čovieku u glavu : da on više nevidi nikakvu pogibel, da bi odud izalazila po slobodu duševnu, čudorednu, il tvarnu.

Zato je morala i Hrvatska poći pravcem skojim su već i sve druge države udarile, manjom il većom razlikom, na polju škulskom.

Ovde neću da iztraživam uzroke, i razloge. Svi narodi imadu svoje posebne, premako se sastaju svi do jednog u jednom istom. I to da se sve vlasti u jednu istu rukovet povežu.

Od kako je svieta uvijek duševna i gradjanska oblast bila razdieljena. Ovako je bilo u staroj starini u Ninivi, i Jerusalemu, u Atini, i Rimu, ovako je u Jedu i Pekingju, ovako u Indii, gdje se Buddha, ovako u Turskoj gdje se Mahomed proslavlja.

Uvijek je ljudstvo manje više ove oblasti dielilo, i kada se, i gdje se ove spojile u jednoj osobi ko u Rimljanah u doba Imperatora, kada su ovi naslov i vlast, Poutifeks Maksimusa na se primili, onda je čoviečansko pleme, svoje ljudsko dostojanstvo izgubilo, pa se poput živine ravnalo.

Ako si prije nekoliko godina štio nemačku knjigu il slušo magjara govornika, rietko to je promašila srića, da nisi svaki čas čuo glas „sloboda sviesti.“

A gledaj sad ! pa kad si se osviestio, divi se : da razlozi što su ti prije važili za slobodu sviesti, sad se navadjaju, za njezine okove, pod zastavom svemoći državne.

Divi se, da se sad moraju branit prava crkve na škulu ! ne zvonil ti to u ušima, ko da bi prisiljen bio izaći na branik, da izvjestiš prava svoje duše ?

Ovo je tako jasno bilo u mozgu svakog čovieka : da na škulu imadu jednako pravo crkva i država, ko ono : da oko novidi bez sunčane svietlosti. Ipak danas nije više o tom razgovora : da se izvide granice oblasti crkvene i državne u škuli, već donle se nemiruje, dok se crkva neizagna iz škole, jerbo se ne

misli, već za cilo drži : da donle škula nemože napridovat, dok u njoj vlada i ruka crkvena.

Pa da ovo i utvrde, to nam predstavljaju prošlost škole ; i crkvi tovaru na glavu, sve one mane : što ih devotnajsti viek za ovake smatra.

No da je ona ovako imala, nitko razuman neće tajit, samo što bi valjalo zapamtit i po jedno i po drugo : da napridak današnji nevalja prošlosti zapisat u pogriješku. Ako se danas štam — paju knjige, nitko neće smioti tvrdit : da su onda nevaljan poso radili, kada su ih pisali, košto ni to nobi valjalo zaboravit : da školom nikad nije crkva nezavisno vladala.

Neka izadje na mejdan, ako je tko drugčie uvjeren, pa neka nam upre prstom na ono doba, gdje je tako bilo.

Prigledali mi naobrazovanje, prigledali način izbora učiteljah, prigledali upravu škulsku, a i sastavljanje knjiga, svagdi nalazimo ujedno skopčanu crkvu i državu.

Pa gdje je bio vješt i marljiv učitelj, župnik sviestan revan, i umjetan, gdje je bio Spajija, i solgabirov čoviekoljubiv pa je išo župniku na ruku, tamo je cvatila škula, ne samo u niemca, već i u magjara i slavena, naravno zimi ; a gdje nije bilo ovako, tamo se borme sgodilo : da su se i klupe školske izložile. Netrieba zaboravit : da je bio čoviek obvezan robotom i desetinom, dakle malo je bilo brige o škuli ; a sad slobodno zemljište obradjiva slobodan čoviek, zato se sad svaka živa duša stara za njegovo obrazovanje na toliko : da su gotovi žrtvovat pravo svojine, pravo sobstveno, pak mjero i na onog škulski porez ko nema diece, i tiraju svu dicu u škulu, gvozdenom rukom. A poklem ovom smije vladat samo država, zato misle : da u škuli nema, crkva šta da traži. Na toliko je došla pretiranost, da misli, da može vrhu uvjerenja vierskog stat, pa bez svakog obzira na ovo, uređjivat škole. Dali bi po ljudstvo dobro bilo da su jedne viere, i jednog jezika neću da iztraživam, ovo je božji poso, i vrši se zakonom, Njegove providnosti.

Al da ovo neidje to svaki čoviek znade, ako ima viere, a bez viere ja neznam ni jednog smislit, jel i onaj atheista ima negativnu vjeru, t. j. nevjeruje u Boga ni u čovieka. Pa kaka mu je vjera, takve su mu misli, osičanja, i svi čini, u sebi, i u odnošaju prama obiteli, obštine, i države. Dakle ja nepoznam mjesta i djela, gdje se čoviek nebi vladao po zakoni svoje vjere, bilo to njegove crkve, bilo njegovih grudi. Čudno je dakle kad čujemo i to nekoi put baš i iz ustih učenjakah, da nepoznaje

prirodoslovja, zemljopisa i. t. d., katolička, pravoslavna, ili protestanska. Ovako abstraktno rečeno jeste istina: samo što je u životu svašta konkretno. Ja neznam ornice, radionice tvornice, sajma, pisarne, i. t. d., gdje se nebi čovjek svaki čas ravnao svojom vjerom, premako nema zemljodilskog, zanatlijskog, umjetnog, obrtničkog, trgovačkog, uredovnog rada katoličkog ili muhamedanskog, ipak ako s ljudem živimo, nije moguće da neopazimo: da se svaki od navedenih u svom radu, na koliko se ovaj povlači na bližnjeg, ravna zakonima svoje vjere. Kako je Stvorac na svakom stvoru, tako čovjek na svakom svom djelu ostavlja osobni vierski trag, i to baš i onda: kada o vieri ni mislio, ni osićeo nije, u. p. birtaš bi imo prodati čisto vino, davati podpunu iću, i dobitak bi mu samo preostao u većoj cieni. Na vašaru zanatlija bi imo cienom označivati bolju od gore robe, zemljodjelac kućnu živinu.

Nitko nebrani da se u tkanju beza, mieša pamuk s lanom i svilom, a bogazluk sa zlatom. Nije pogriješno staklu boju i sjaj dat dragog kamena, samo ni u jednom nije slobodno promijenjeno, miešano, za izvorno izdavat. Evo kako se mora da vjera očituje u svakoj misli i činu, pa se baš i očituje i priko naše volje, načinom istog čina, ovo nam očevitno dokazuje, da nas i u svakoj znanosti treba da vjera rukovodi, ako nečemo da se o njoj neogrješimo. Evo nam dakle konkretne razlike medju vierskom i komunalnom školom, gdje nije obzira ni u učitelju ni u knjizi, ni u nadzorništvu na vjeru.

Još na toliko nismo došli, da bi država propisivala nevjerstvo. Al nije slobodno zaboravit: da je vjera svezana uz crkvu ko svietlost i vrućina uz Sunce.

Pravda je svakom čovjeku potrebna ipak šta bi bilo od pravde? da je nerukovodi državna vlast u svakom zakatku.

Nedvojim da je moguće učiti, pisati, računati, i. t. d. i bez vjere, baš onako kako je moguće zemlju diljati, čizme šiti, robe snovati, i tkati, trgovinu voditi, bez vjere.

Ta nisuli u svom svietu naračunali miriade milijuna novaca, od kojih nije ljudstvo ni devedesiti dio posidovalo. Pa kažite mi zašto je nasto „krach“ i nema prometa ni u činu, jel kažu da nema novaca no valjda ih je zemlja progutala? E jest da, već se poso vodio na zemljištu, u radionici, u tvornici, a trgovina na bursi bez vjere, pak je nastao „krach.“

Vodiće se pouka u školama bez vjere, pa će nastati duševni i krach, t. j. nestat će vjere, nade, i ljubavi, pomestće se svi odnošaji ljudski, prodrma će se sva načela baš i ona znanstvena, košto su već prodrmana ona čudoredna, i društvena. Jel ko tlapi da ima Boga, i morala bez vjere taj se vara, ko putnik, kad proljetjem i u jesen putujuć po Banatu vidi pred sobom more, il varoši u zraku zidjane. Negovorite bratjo, da je bila crkva u škuli, pa se porodila nevjera, jel ovo baš i nije istina u cilom prostoru, al nekaje tako, ipak ostaje velika razlika.

Evo čovjek nezna iznać sgradu, u koju nebi mogla prodrati lieti vrućina, a zimi studen, ipak zato nečemo prozore, i vrata ni lieti ni zimi baciti.

To je sudbina ljudska, da se mora od zla braniti, eno vam naputak u otče našu „da izbavi nas od zla“ a dobro mora da izprije velikim naporom.

Ušljed ovog trieba da se svagdi širi dobro, a prieci zlo. Ovo nam je nepobijena istina, pa tko bi smio tvrditi, da ovo činiti nije potrebno jedino u škuli? crkva nadzire, popa, i Biskupa, da se ne podvuče nevjera il krivovjera; a kako da ostavlja bez ovog učitelja, komu su djeca povjerena? Dvanajest je bilo apoštolah pa je jedan postao izdajicom. Bilo je i biti će vjernih i nevjernih učitelja. Nitko živ dakle nesmie prieci crkvi da učitelja neprati pozornim okom u školi; ta onde se ne šiu čizme, već se uči nauk, a nauk je baš to, što moraš zamocić u vjeru, da ti urodi nadu, i ljubav. Bilo je konkubinata i prije ove blažene liberalne ere, gdje se negleda, dali mu je vienčana žena, il suložnica, zato može da bude, s ovom velikim županom, i solgabirovom, al baš i učiteljem. Samo što nikad nije bilo ovoliko konkubinata.

Drugo je kad učitelj zna da je župnik nadziretelj, il barem da ima već po zakonu objeleženo mjesto u školskom odobru. A drugo je kad znade: da ga može iz škole izgnjurati kako

se to već sgodilo. Ta učitelji neće biti iznimljeni iz obće ljudske naravi, koja to većma podliže oholosti što je prazna glava. Jedno je što svakom čovjeku treba: da mu vrhu glave nevisi samovolja drugog čovjeka, već da mu sudbinom ravna zakon, u njegovu duševnu, čudorednu i tvarnu svietu. Tko drugo traži, toga komka oholost.

Ako je istina da Ešperuš nije podoban za nadziranje sbog mankanja didaktične sposobnosti, nekaje, naćće crkva Svećenika ovomu vještoga. Ako pak podjaprištko nadziranje nemože da bude koristno sbog maline vriemena, što ga prigledanju škole žrtvuje, zar će drugće biti, s onim županijским il državnim nadzireteljem komu će stotinu škola na vrat obisit. Da! baš bi se onda i jedan i drugi boljma žurio, ako bi i ovaj i onaj znao: da će naići drugi, pa će zapitat za tragove njegova hoda kako bi moglo biti, da škole ostanu vierskima. Manjim troškom, i zaštedjenjem silnog nezadovoljstva, dostiglo bi se sve ono dobro: što se po novom duhu za škole iznašlo, ako bi država toliku brigu za škole na svoja pleća uzela, koliku već nosi crkva; pa bi uporabila sile, sebi od Boga povierene, i strogo izvadjala koristne naredbe: glede roditeljah, učenikah, učiteljah, i obštinskih poglavicah donešene. Škole bi ovakim nastojanjem postale plodnim ognjištem dobrotvornog razvitka narodnog.

Doćim će ovako sve ono dobro, što će nam izvest škola od crkve nezavisna, igledat, poput koristi, što bi zimogroznan čovjek crpio od mriže, da se u nju u sried zime umota.

U pravom smislu škole nisu ni crkvene ni državne, već su kao i svaka druga stvar, ako se povlači na cilog čovjeka, obitelne i društvene; pa baš zato treba: da u njimih vlada i crkva i država; da se od njih od strani pritrčnost, koje smiešnost eno gledajte, kada Car Josip uredjiva, kako da se ernim tablicam naknadjaju, sjajni zlatni i srbni darovi što ih vierni u zahvalnost za povratjeno zdravlje, polagaše na oltare milostive Blažene Djevice; a Bach naredjiva kako da se peru kerici, i kola na cesti skroću. Ili kad sriednjeg vjeka pape oduzimaju i diele kraljevine, vežu, il riešu puke podaničke vjernosti, doćim pridieće: da su Isusovi nasljednici, a ovaj neimadloh, gdje da glavu prigne.

Ko izdaje školu državi tako da se iz ovih izkljuca crkva, taj neka zabilži: da ostavlja stado bez pastira, pa će se uvuč vući razdirioći. Liepa Estera imala je vlast pozvana unić kralju Asveru, al da razumni Mardoeka nije sjedio na vrati Asverovi, to bi Amanu pošlo za rukom, pogubit ne samo Mardoeka, već s cilim pukom židovskim i kraljicu Esteru. Ta znamo da Asver nije opazio, da je i smrt liepe Estere podpisao, već je tribovao Mardoekovo pazljivosti, da ga na ovo upozori. Ovaj dogodjaj u vidno nam stavljaja škulu bez popa, i spopom. Gdje crkva nebi imala upliva na učitelja, njegovo škulsko poslovanje, i na knjigu, tamo bi je stigla sudbina Estere, da nije bilo vjestoće Mardoekove. Tko je kad god uredovo, taj ima pojam o podpisivanju, pa i o prigledanju knjiga, dakle znade: da će se mnogoputa sgoditi: pa će Asver podpisati i smrt ljubljene Estere, jerbo neće biti vriemena, kada nebi bilo Amana.

Al mi želimo pridržati uz onaj državni, i ovaj crkveni nadzor ne samo sbog ljudske ovake nedostatnosti, već i zato, što smo uvjereni prvo: da je riedko naći čovjeka, ko bi se svesrdnie zauzeo za školu no što ovo čini Svećenik. Pa ako nebudo svećenik mjestnim nadzireteljem, to će biti škula navadno bez svakog nutrnjeg nadzireteljstva.

A drugo i zato želimo: jel zalibože kod nas ostaje istinom: da je riedko naći inteligentnog čovjeka, pa da vjeru nesmatra za drugo, već za svetčanu haljinu, skojom trieba da se počasti ovo il ono dostojanstvo, a drugće neka visi o klinu, do uskrsa il careva dana.

Bojimo se dakle: da će se po školam nevjerskim uvuč ovakav duh i u grude našeg naroda, pa će misliti: da je vjera samo u nedjelu, i da je priko ovo valja, poput svetčane haljine držati na klinu. A da ovoj bojazi nemanjka temelja, lahko će se osvidocić, ako bi tko htio, da nediljom putuje, i gleda: gdje naš narod ne u jednom mjestu onda sjedi il baš leži na ulica, i divaniše kada bi triebalo u crkvi Bogu služiti.

Da su komunalne škole tako dobrotvorne, zar bi u Americi, francuskoj i Belgumu snovali viersko a u niemačkoj, inglezkoj već najstojali ovake nanitit gymnasie, i sveučilišta. Zar mislimo da će one nama drugo onima plod uroditi? To će biti vrhov klin, na kog se ne oslonjaj, jerbo ne prodiru u tvrd zid. Iz ovakih škola moraju sustavno da izlaze, koji će podkopavati obitelne i društvene sveze, dosad je svagdi na svietu vlado baš i u komunalnim školama još onaj duh, kakav je gospodovao u narodu, n. p. u Americi, pruskoj i inglezkoj protestanstki, u francuskoj, talianskoj katolički, u ruskoj pravoslavski, ipak uvijek kršćanski. A sad kad je već racionalizam na toliko mah prioteo, da je odsvakud vjeru izgonio, pa je u novinah gazi, košto je htio da pogazi Julian Galiea, uvuko se crv u drvo, moljace u haljinu, pa će je izgrizeti, mah ti šta radio. Mudar čuva ovu da u nju neupane jel zna, da je onda mora baciti na bunjište.

Da je začinjeno jilo ukusno to će svatko pripoznat, al da će tkogod

pohvalit suhoparno, toga nećeš naći. Ipak idjemo da pohvalimo škole komunalne, u kojima ako se prolazilo bude, uz vjeru, kakono prolaze mladići uz babe, ma se ove po modi namaljale bitiće suhoparne, ako se pak bude vjora zadirkivala što mora biti, jel se nitko nemože svoje ljudske naravi odroći, onda će biti kaša s krumpirom pomiješana. A premako je ona dobra slovaku a ovaj niemu, pomiješana ne godi ni jednom.

Rekosino na drugom mjestu: tko razdvaja nije prijatelj ljudstvu, a tko baš jedno na drugo i podpaljiva toje pravi neprijatelj. Doći će vrijeme, kada će ljudi uvidit, da se čovjek nemože u dvoje razdijelit, jerbo će umrit, već duša u tielu, a ovo po duši živi; evo vam crkva i država u školi, na ornici, u radionici u tvorinari u pisari. rječom svagdi jedna sdrugom sljubljene da čovjeka ublaže na zemlji, i u nebu.

PRIJATELJU SLAVETIĆU!

III.

Kako se izabire novi papa?

Poklem je minulo devet danah, u kojih su ovršeni i obredi oko ukopa papina, i zadušnice za njega, sakupe se stožernici deseti dan u crkvi sv. Petra. Tu služi stožernikdekkan na zavov presv. Duha sv. misu u ime izbora nova pape. Drugi stožernik iza sv. mise besjedi latinski govor. U njem opomene sv. sbor (t. j. sakupljene kardinala) da izberu za papu čovjeka potpuno doerala uzvišenoj toj časti. Na to se u svećenom provodu (prošerčiji) upute stožernici u konklave.

Konklave se, moj Slavetiću! zove i skupština sabranih svih stožernikah (kardinalah), koji su ujedinjeni u to ime, da crkvi katoličkoj izaberu vrhovnu glavnu. A zove se i mjesto, dje se ovršuje izbor nova pape.

Kardinali sami odabiru si zato jednu izmedj dviju papinih palacah i to: il Kvirinal, il Vatikán. U palači vaticanskoj ima 11.000 sobah i komorah; 22 dvorišta, i 1200 vatrištah (ognjištah). Vatikán je blizu crkve sv. Petra. — Kvirinal se odlikuje svojim svjetlimi sobami, zdravim zrakom i voličanstvenim svojim položajem. Te su zato i stanovali mnogi pape u njem.

Pošto su kardinali izabrali jednu tih placah za izbor, to se začnu pregradjivati za svakoga njih pojedinoga drvene celice (čelije, sobice). Sačinjene su pako s gredah i dasakah, a obučene suknom il inom fuom tkaninom. Celice te pružaju se jedna do druge u čislu galerije (duga triema). Prve su sobice razsvietljene, a iz njih kroz okanca (prozorke) utiče svjetlo u daljne sve čelije. Prozori su na triemu tja do spod krova zazidani, pa zato je u inih unutarnjih sobicah podosta tavno.

Na ulazku svako celice visi grb dotična stožernika. Svaka čelija snabđjevena je sazi (tapeti) druge masti (buje). Celice kardinalah, koje je pokojni papa izabrao za stožernike, obučene su ljubicastimi sagovi, ostale su pako urešene čilimi (sazi) zelene i crvene farbe. Pojedina celica je prostrana obično 20 četvornih stopah. Te se u nju smjeste stolici (trpezica), postelja (krevet, ložnica), nekoliko stolacah i spremke (ormarići, škrinjice.) Kraj kardinalove celice omanja je čelija za njegovu tajnika (sekretara), kapelica i jestvarica (blagovalištna sobica).

Pokle su kardinali sašli u konklave prva jim dužnost ući u skistin-sku kapelicu (ako je mjesto izbornu Vatikán). U toj kapelici pristijiu se kardinalom na izbor pape smjerajuće papinske pečatnice (bulle, listine.) Poslje toga razidju se na ručak (objed), a pod večer sakupe se opet u konklave. Nekada je slobodno bilo kardinalom svako veće razići se u svoje dvorove s obvezom dolazka jutarnjeg u konklave, nu danas je to zabranjeno. Danaske od zore drugoga jutra nevrćaju se iz sv. sborišta, doklegod neizaberu pape. Oni su zazidani i od svieta odručeni. Izvana su danas zazidana i vrata i prozori konklavea. Samo su otvorena jedna vrata, kroz koja ulaze u sbornicu s daleka puta stigli kardinali; jer valja znati da i bečki kardinal Rauscher, i ostrogonski primas Šimor i praški kardinal Švarcenberg, il bar sam Rauscher, ima pravo izbora i zastupnika naše austro-ugarske države u tom sborištu. Osim njih i drugi su još stožernici iz najdaljih stranah katoličkoga vilajeta pozvani na izbor pape. Te kako koj dodje, tako mu se otvori ulaz u konklave. Ta su vrata otvorena i zato, da u slučaju ako bi koj konklavista (kardinal izbornik) obolio, mogu ga izvesti iz sbornice. Nu na tih vratih druga je brava izvana, a druga iznutra. Nutarnji ključ je u vladara (namjestnika) konklavskoga, a vanjski u vrhovnoga moštra obrednika. Na vratih je prozorčić, kojemu pohrle kardinali in corpore (uskupa), te krozanj saslušavaju inostrana poslanika, ako je došao u ime kakova osobita posta.

Tik do tih vratih u zidu 4 su na osovini vrteće se ladic. Na nje se kroz prozor stavljaju jedjici i pića za stožernike, koji su odstranjeni u konklave. Jestiva, unošena u konklave, pregledje pomno i točno tomu opredieljen prelat, da se neunose listovi il ina tajna občila u pojedine celice (stanice, sobice). Osim toga na ulazu u konklave svejednako straži jaka straža.

(Sliedi.)

Blaž.

ČIČOVSKI BOŽJAK.

(Pripovieda Blaž.)

III.

Liepa li je ta naša Slavonija! Uspje li godina nadješ u njoj što ti srce želi. Opasana Dravom, Savom, Dunavom i Illovom, nalika je zemaljskomu perivoju. Otkana divnim ravnicami, izvježena vinorodnimi goricama. Puna pravjekih šumah i gajevah, bistrilih potokah i ubavih krajevah. Puna ticalh i rivaah, srnah i jelenah, prirodna čara i vesela svieta, bogatih gradovah i bielil selah, — puna svega što bogata raduje, sirotu ublažuje, bolujuća razgaljuje, a zdrava upućuje da pomišlja na blaženi raj.

To prirodne Bogom darovane krasote uzvisuje nad vilin-ske razkoši slavonsko gostoljubje poznato širokomu vilajetu.

Jeduoč bivši u njoj, i prošavši njom i Sriemom od Kutinje do Zemunna, tko da zaboravi onaj srdačan doček i pozdrav, onu prijateljsku rječ, zdravicu i podvorbu, kojom Slavonci i Sriemci običaju gostiti dobrodošle prijatelje svoje? Bio poznat il nepoznat, bogatar il prosjak, sumoran il trudan, te pokucaš ma na kojih vratih, svuda te susreću bratska sučuvstva, svuda te primaju i objimaju prijateljske ruke. I što si jim duljim tim dražjim gostom. Diele s tobom iskrnjim i poslednji zalogaj prehrane i slednju kćpu pitja.

Zato je ta zemlja blagoslovna, a njeni žitelji skromni, nabožni sretni i zadovoljni. Mala je ona Belgija i Švajca, mala u stanovitih godinah mliekom i medom tekuća Mezopotamija.

Na njezinu tielu, a u podravini, leži otmeno selo Budinci s preko 1100 Srbah i nekoliko Slavonacah.

U tamošnjega žitelja Gojka Mitrovića, odbornika obćine, i u njegave žene, babe od neko 54 godine, jedinac je sin Dáne, koga Dakom zvaše.

Kako je obično zlo u našem narodu, da roditelji strastno ljube djecu, a osobito jedinca il jedinicu svoju, tako se sbilo i s Dakom.

Naše se žene žalibože, osobito mlade, žacaju djece ko nečastivi tamjana. Dočim Švabica neima mira, dok u svakom budjaku svoje kuće nevidi po dvoje po troje. Dok je u nas čedo maleno pobacuju ga amo tamo; mati ga prima na ruke, kad ga nadaja i kupa, a otac, kanda niječe svoju put i krv, kanda se stidi toga visokoga dara Božjega, riedko kad i pogleda na djetence svoje. U tom su nama na žalost Magjari istovjetni sledbenici. I sbog toga se gubimo. Unatoč ugarski Švabo uzet će diete svoje i svoje žene, pa će ga ponieti po svih sokacih sela, kao da se diči tom Božjom milostju i plodnostju svoje vjerenice. Švabo i Švabica nestidi se latit komad pekmezom, sirom il putrom namazana hljeba, i jeduč poći na rād; supruga mu se nestidi sjest na kola te potjerati konjice il voće put njihve il doma, dočim se naša snaša svega toga čuva ko žive žeravice. Švabica nosi na polje svoje čedo i daje ga sita u ponjavu viseću u zraku na podporcih ili stablu, dje ga uspavkana propuhuje blagi vjetrić Božji. Dočim naša majka više putah u nečistih pelinah okružjavilo čedo svoje, komu često i smrt poželi, ponese na posao, sune ga il u travu pod granje, dje po njem životinje plaze, il na rovtak, dje ga sunce peče. Tu može jecati i plākati po ure, a nemajćiuo srce ni da bi od korova.

Dadne li Bog i diete se podigne, pogrubi li učem, eto ti razgrapanne vještice, a ne matere, dje ga bje, tura, pobacuje ko pogano nedonošće. Uztrpljivosti ni mukajet, milosrdju ni znaka, ljubavi ni spomena. U diete ubiju il strah, koj uradja odurnostju i jarostju, glupostju i ubijstvom, dakle do neba vapijućim griehom. Il ubija bolest, kojoj je prečesto u najljepših godinah zaglavak smrt.

Oddjigne li diete i dodje k pameti, onda ga istom stanu ljubiti, a ta bezrazložna ljubav pušta djetetu sve uzde razkalašenosti u ruke.

Tako bilo i s Dakom Mitrovićem.

Na bogatu domu svojih roditeljah uživao što mu srco prohtjelo. Školu je, po srbskom adetu, slabo polazio. A kad ju sasvim ostavio, podao se svakoj razkalašenosti. Kasnije razuzdanosti, pijanstvu, noćnomr klatežtvu i nečednu djelu. Smotke (cigare) žvaliti, po krēmi se prokšouiti, svadjati, perom pauno-

zkvhn.org.rs

vim za šeširoj ponosito se kočiti, — po novom ludom običaju današnjih sinovah, bila je Daki nediljna i svetkovna zabava.

Zavirivao je i u crkvu, al oči su mu se sbrivale ponajviše po curah pod sbornikom (korom, po grčkom običaju) stojećih. A kad ga sveštenik ukorio i kum knez opominjo, otac dobričina šutio, a starica mati kroz prste gledala.

Kadišto je i po koju ovcu na rovaš propio. Neriedko i u novcu otea i mater okrao. A u mjesto batinah i zagroze! biaše Dako mile lalo u matere stare.

Najvećih potepuvah i selskih pustolovah pohadjao je dnevne sastanke i noćna ročišta. Odurna narav, lukava duša, mrzko srce, i divja ćud pretvorila ga misliš, u pravoga divjaka.

Jedinac, oslobođen vojaštva, nakanio se ženiti. Pa će jedne večeri, — a ta je bila, ako se zrelo sjećam, večer sv. Dimitrije po srbskom, a Emerikova po našem računu, — pa će, velim, te večeri, svojim roditeljem poslje večere ovako progovoriti :

— Otac, ja sam odlučio da se ženim. Materi je i tako teško prati nas i odievati, kruh peći i sav drugi poso vršiti. Soldačiji sam izmako, otac, kroza te, znaš. Godine su tu. Vi dvoje stariji. Zemlje i dobra toliko, da nismo kadri silah nasmagati. A svaki dan nadničare u našu kuću skupljati, to je meni žao, a vama teško. Privolite i ja ću si curu iskati.

Gojko je sjedio do trpoze kraj tinjajuća criepa (meća) na tronožiću stolčiću i krpao svoje opanke. Njegova žena, baka Maca, mati Danilova, sjedeć kraj tople peći žvakala kudelj u frkala vretenom. Mačka je mrcajuć ležala na peći i prela; dočim je vigjaz na dvoru u stogu (plastu) siena počivao i izpuknutom glavom čuvajuć noćju dom i stoku sniegu i vjetru prkosio.

Gojko je sina čas ozbiljno motrio, a tad se Maci očima obrnuo. Maca je ramenicama sdrimala, a starac kao da ju razzumio nastavio :

— E pa dobro sinko. I meni i materi je pravo. Išti si curu i vriednu i kadru, a otac i mati pogostit će svatove. Od dana našega sa Šumbriega povratka opažam i ja i mati tvoja da lutaš i tuguješ. Čemu i u koje ime, Bog te znao!

— U koje ime, otac? reče Dako. Nepitaj me, i nezovi mi u pamet toga dana. Ja sam se odonda sasma promienio, ne imenom, već obćim glasom u svijetu i načinom života u samoći.

— Dao Bog, sine! presieće mu rieč mati. A sin nastavi :

— Moja pamet, srce i duša od onoga dana hoda po Magjarskoj. Ma se nada mnom svi rodovi izkalili i izjalili ja budinačkinjah nebegenišem. — Dafina kuma Milana nikada moja!

U tom se strese prozor do vratih. I mačka i sve troje pogledaju nanj. I kad reče Gojko da vigjaz na vjetar laje, a da je sjever sdrmao prozor, produlji Dako :

— Ja sam si srce izkalio, svaki kamen s puta odvalio, i srce mi puno nade dovest vam u kuću mladu Srbkinju, kakove nema u Slavoniji.

Vigjaz opet zalaje, a u dvoru se netko nakašlje.

Dako se tisne napolje, a sa sokaka mu dohiti vjetar muževan glas :

Zaklela se zemlja rajju, da se sva otajna znaju!

U tom zavija Vigjaz užasnim vijugom, a momak obhrvan ledenim trepetom pomisli : Dako zlo i naopako!

(Sliedi).

RAZNE VIESTI.

Nj. Veličanstvo. Naš Presvietli kralj putu je po monarhii, prigleđa vojničke logore, vižba umjetnost ratnu svojih vojakah, po ugarsku je radostno štoje domobranstvo pohvalio. — **Austrijsko carevinsko vieće** sasta će se oko 20. Listopada. Pokrajinski sabori viećaju. U česki su unišili sedam mladočeski poslanika. Niemci se im u veliko radovali. — **Ruskoj vladavini** zadaju brigu niemci što se iz južnih zomaljah izseljavaju. A nas glava boli zato. što se useljavaju. — **U južnom dieľu** savezne Amerike ustulisu biełci protiv crnceni, prije su ovi bili njihoví sužnji a u posljednjem građanskom ratu oslobođeni, postali su im sugradjanom, pa kao ovaki na mnogih mjesti izabrani za ravnatelje. Biełi buduć su već oslobođenjem silu oštjetjeni, ovo nemogu da pritrpe. Tamo se boru plemena li-

cem razlikovana a u Europi jezikom. — **Ministarsko vieće** obadvijuh strana monarhie austrougarske predsjedjedanjem carskokraljevskim u Budimpešti držano, pogledom na neplodnost žetve po ugarskoj, odljučilo je : carinu na stransku ranu odmjerenu od 1-og listopada opet sabirat na granicam. — **U pruskoj**, što dalje, svakim danom se većma razvija načelo : što većma pogazit katoličku crkvu, već oko 1500 Svećenika lež u tamnici. Još malo pa će Bismark otet lovor, Jolisavi, njekoć slavljenoj okrutnoj kraljici inglezkoj. — **Naš Ghyeya ministar financija** pukušava sriću na svietskih novčani vašari : da što jeftinije sklopi zajam drugih 76 miliona po saboru odobreni. — **Sviuh ministara prorućun** troškovnika za 1875 godinu je sastavljen, čeka odobrenje ukupnog vieća ministarskog. — **U Karinthii** misle učitelji da bi koristno bilo diećiu kaštigu skuli povratit. Bismarek kreć put u španjulsku obitelji Hohenzollnera, karlisto pišu : da u Serranovu taboru već ina množe pruskih topničara. — **Lord Ripon**, sasma bogat inglez, bivši predsjednik svih ložah slobodnih zidjara u ingleskoj, takodjer veledostojanstvenik državni postoje katolikom, pa je velika žalost u protestanta, a radost u katolikah.

G A Z D A L U K.

Kad se ovca vrti ili košto kažu poludi, onda veli G. Schulz da joj trieba glavu uzdignut, i u nosdrve njekoliko kapi žesti terpentinske ulit, pa glavu dulje tako držat, da se žesta udubi; što valja donle svaki dan jedan put opetovati dok se imanče neoddravi.

Česanje Kravah. Ovo nisu iznašli slaveni jerbo oni drže na torini soju, o koju se krave češu. Al sad su već i niemci iznašli, da krave nije dobro češagiom češat, jerbo se sok onda vraća na spolašuju stranu tiela, i umanjava mliko. Ipak govore niemci : da valja čistit kravii rep, i vime, ako je zakaljano, trieba ga vručom vodom oprat. Al kako bi na ovo dospile one line stanarice, koje nedospju ni svoju malanu diecu oprat, već ih u gadu ostave priko cilog dana.

Šta je bolje razsadam, ili simenom sadit zelje? Ovo pitanje je sebi skoro jedan baštar predstavio na koje da uzmogne odgovorit, potriebovao je više godina, u kojimaje i jedan i drugi način pokušao, i vižbao : kako se stvar pokazivala i kod drugih ljudi; posli savjestna pokušaja iznašo je : da je mnogo koristnie zelje sijat, no ovo razsadjivat, i to prvo zato : što razsada na izvornom mjestu sigurnie se razvija, više snage ugrabi, pak se i u vriemenu nepovoljnom izvije, drugo ako pofali, buduć se više zrna metne, ostaje nam prigoda najzdraviju razsadu zadržat a šanadnu izčupat. Ovaj baštar odljučno očituje : da je mnogo koristnie sime na mjestu sijat gdje želimo kako zelje proizvest, nego sime sijat samo zato, da se kasnie razsadjiva. Ovako je on pronašo u kupusu, kehlu, kelerabi, karfioli, salati, i. t. d. Usljed čega dobro će činit poljodjelci, ako će ripu zrnom u mah namjestit gdje trieba da raste, i mogu sigurni biti, ako su zemljište opravili, da će ripe i na hrdjavijoj godini imati.

Krumpir kao pića. Trefi se da se krumpir smrzne, až ako i nije tako, nužno bi bilo da se priko više godina uzdrži i ostane po marvu i svinje koristan. Ona ga dakle trieba, spremmit ovako : valja izkopat jamu i ako je moguće daskama postavit, pod i sa strane, ako pak to nije moguće, onda trieba postavit slamom, krumpir skuvat i u ovu ga jamu ugazit, košto se kupus ugazi, pak onda jamu slamom zakrit i zemljom pokrit, da je kiša neprobie, ovako će krumpir ostat zdrav priko više godina, i dobar da snjime marvu gojimo, a svinje izzimumjemo.

TRGOVINA I OBRTNOST.

CINA RANE. Budimpešta 21. Rujna. Žito ban. 85 fn. 4 f. 90—95 n. 89 fn. 5 fr. 45—50 nov. tisans. 85 fn. 5 fr. 10—20 n. 89 fn. 5 fr. 70—75 nov. Pestan. 85 fn. 5 fr. 5—15 n. 89 fn. 5 fr. 65—70 n. Stolnobiog. 85 fn. 5 fr. 15—25 n. 89 fn. 5 fr. 75—80 nov. — Raž 80 fn. 3 fr. 70—75 nv. — Ječam. 72 fn. 2 fr. 70—80 n. — Zob 50 fn. 2 fr. 5—10 n. — Kokuruz 4 fr. 40—45 n. carin. mž.

Novac. dukat 5 fr. 26 n. Srebro na 100 fr. 4 fr.

Visina vode dunavske.

Budimpešta 21-og Ruj. : 6' 8" nad 0. razto.

Požun 11-og Ruj. : 5' 3" nad 0. "

V r i e m e : Suho, odban vrúće.

CRKVA I UČIONA.

Napisao And. Frank.

Nu možda će tkogod na to odgovoriti htjeti, da se ljubav i štovanje poglavarstva i državnih zakonah, i bez obuke vjere u srce djetinje ucjepiti i tamo stalnim učiniti daje. Iz primjerah, štono sam ih u prvoj strani ovoga spisa naveo bio, moglo se jo bjelodano uvidjeti, da se sile duševne kao i vlastitosti srca, jedino na temelju vjerozakonskog uzgoja valjano razviti i usavršiti dadu, kao i to, da ako jednu između njih do najviše visine uzdignuti kadar budeš, to drugu — a možda i više njih — u driemežu ili krivo zauzetom pravcu ostaviš, poklie među njimi manjka ona moćna i sveta činjenica, koja je nadzemnom moći poduprta, u stanju svo nje savezno k' najvišjoj plemenitoj svrsi privesti. Uza to, koji se uzgojem mladeži bavi, te komu je narav djetinja, tok njegovih misli i moć uobraženja poznana, morati će svakako priznati, da neprisutnost poglavara, riedko će odvratiti diete, a kašnje i čovjeka, bez vjerozakonske obuke uzgojena, od kakova zla, dočiem pomisao na sveznanje i posvudnost božju, odvratit čovjeka i od najernje opačine. Nemojmo usaditi u srce djetinje pojam o vječnom životu, nagradi i kazni vjekovitoj : imati ćemo od njega licumierca, koji će na oči biti dobar, pošten i kriepostan, dočiem će u samoći činiti sve ono, što smo mu zakonom zabranili bili ; jerbo se nikvih posljedica — uklonjen oku zakona i poglavana — neboji, to je u njemu pomanjkanjem ljubavi božje a po ovoj i iskrnje — sebičnost divljim plamom uzbuktala, te želi i čini samo ono, čiem će razuzdanim strastim svojim zadovoljiti moći, zada što dublje i dublje na štetu bližnjega i štetu cieloga svijeta u gadnih svojih opačinih bitišuć, toretom države i poglavarstva, a kugom cieloga čovječanstva bude.

Još je nješto što se našim protivnikom kod vjerozakonskog uzgoja nedopada, a to je po njimi tako nazvano „bogomoljstvo.“ Oni najmre vele, da se uz vjerozakonsku obuku, lahko priučo djetca bogomoljstvu, *) a to da je — dakako kao obično, iz nepoznatih razlogah — zlo.

Ja barem, ma se koliko trudio i upinjao, u tom nikva zla pronaći nemogu, dapače mi se bogomoljstvo pričinja sasma naravno, dobro i dostojno ; jer štovati Boga i moliti mu se, prirodjeno je upravo čovjeku. — Iz takovih tlapnjah naših protivnikah, mogao bi čovjek lahko zaključak izvesti, da oni do Boga ništa i ndrže, te niti vjeruju, da Bog kao gospodar cieloga svijeta i obstoji. Ako je i sbilja tako, onda, gospodo ! s vami u ludnicu, buduće samo ludjak veli u svome srdcu, da neima Boga, — a koga Bog upropastiti hoće, oduzme mu pamet.

Pripovieda se njegdje, kako je njeki otac svoga jedinca — hoteći ga bezbožno odhraniti — u čvrsto obzidani perivoj postavio, i nikoga osim kadkada sebe, k' njemu pripustio. — Pa što je taj bezdušni i bezumni otac postigao ? postigo je to, da mu je jedinac sam bogove izabrao, te im se po svom načinu molio i klanjao. Pri tome činu zatekavši ga otac, došao je do toga osvjedochenja, da ako djetetu nedaš pojam o pravom i istinitom Bogu, hoće si ono vriemenom samo takova odabrati, te mu se klanjati i moliti. Primjer imamo kod krivobožacah, koji više — većinom po samimi sebi — načinjehih bogovah imahu, kojim se po izmišljenom obredu klanjaše i moliše.

Pa kakovo da je napokon zlo u tom, ako se čovjek moli onome pravomu Bogu, od koga mu život, zdravlje, imetak i sve što posjeduje — dolazi ? Ja držim, da je to sasviem dostojno i pravedno, te mislim, da će uz ovo svaki onaj pristati, komu se jošer kotači u glavi poremetili, te ga tako bezbožnikom ili poganimom učinili niesu. — U ostalom, ako protivnici naši u bogomoljstvu i sbilja nješto zla i pogibeljna naći mogu,

*) XIX. učiteljska skup. u Beču.

to ih tada molimo, da to i nami obznano, ali neka nezaborave, da kada se komu štogod preporučuje ili pako ocrnjuje, da se to tada obrazložiti i dokazati mora, zašto se ovo ili ono preporučuje, a ono opet švanji i ocrnjuje, — inače ćemo ih u protivnom slučaju, vazda samo izmjehevati i smatrati ih za ljude, koji nemirnim duhom obsjednuti, sami neznaju što hoće, nego samo druge drže i napadaju.

Čovjek je tečajem svoga života, tisućami nezgodah i suprotivštinah izvržen, te dodje dapače nekada i u takov okrutni položaj, u kojem ga niti ljubezne rieči supruge, ljubljene djetčice ni milih mu prijateljah utješiti i razveseliti u stanju niesu. Pa što da u toj tjeskobi započemo, čiem da se utješi zada se bezdnu strašnoga sdvojenja oslobodi i izbavi ?

Prije više godinah čitao sam njegdje, da su djevicu jednu, kadno je prieki sud proglašen bio, palikućom okrivili, te ju kao takovu na smrt osudili. Ona bijaše dakako krivo obtužena, ali pošto se nitko našao nije, koji bi njezinu nevinost na svjetlo iznio i obranio, imala se je smrtna osuda za nekoliko časovah na njoj izvršiti. Ona imadjaše kod kuće na smrt bolestnu mater i već pod trhom mnogih godinah sgrbljenoga oca, kojim ona jedinicom i zjenicom oka bijaše. — K' djevici bivšoj u tamnici, donese tužni starac, njen otac plačućim glasom viest, da joj se je mati od žalosti već prestavila, a on da neće moći dočekati onaj prežalostni trenutak, u kojem krv njegove jedinice pod krvničkim mačem tekla bude. — Kukavno djevojče ! kud joj je već izim ovih crnih viestih vas sviet potamnio, pade izza otčevih riečih polumrtva na zemlju ; a kada se je osviestila te na novo siedoga oca nad sobom ugledala bila, progovori sasma tiho i — reć bi — umireno : „Ostavi me, otče ! na samu za čas, zada se Bogu pomolim, i od njega nebesku utjehu potražim.“

Pa zar niesmo i sami nebrenoju putah ovu nebesku utjehu oćutili, kadano smo bivši u žalosti i nevolji, takovu molitvom od Boga potražili ? O, zaista jesmo, jerbo molitva pravednika, mnogo može pred priestoljem božjim učiniti.

Čujmo što o molitvi isti turski svetac i najveći prorok govori ! On veli : „Molitva je stup vjerozakona i ključ raja.“ — Kada je Turčin Muhamed toliko do molitve i njene moći držao, a njegovi sledbenici i sada drže : neimamo li ju uzroka upravo mi, koji smo moć i blažene joj posljedice toliko putah oćutili, zlatnim ključem raja nazivati ?

Oni, koji se čim nesluže, niti korist i moć takovoga nepoznaju i neosjećaju ; jer dočiem prirodoslovci dokazaše, da su zmije, šćipavei, krokodili, gušteri i t. d., patriobna i koristna stvorenja, drže jih neuki ljudi za nemani i strahote, koje bi sve utamaniti i uništiti trebalo.

III.

Ako smo dosada navedene točke predbacivanjah i predlogah naših nazoviusriećiteljah pozorno pratili i razmatrali, tad smo iz svega toga ponajglavniji taj zaključak izvesti mogli, da se najmre svetjensto a s' njim i nauk vjere, iz škole iztisne i odstrani. Da se pako ovaj njihov sud i iz njeg izvedeni zaključak na ničem izim jedine mržnje i zavisti te slabe vjerozakonske petlje netemelji mogli smo u dosad rečenomu bjelodano uvidjeti.

Pa kada ova gospoda o reformah pučke škole toliko viču i halabače, neka dopustjeno bude i nami ovom prilikom o tih reformah koju pogovoriti.

Da naša pučka škola pokraj današnjeg svog uredjenje, mnoge preinake i nove uredbe potrebuje, o tom je svatko između nas dovoljno uvjeren, a izvedenje tih reformah je već — reć bi — tako nužno, kao bolestnik liek.

Naša najtoplija želja je ta, da dobijemo dobrih i značajnih učiteljah, koji će poštenim značajem svojim i u mladom njim povjerenom naraštaju, poštene značaje uzbuditi, te od njega Bogu, državi i cielome svijetu, koristne i vriedne članove

zkvh.org.rs

učiniti. Nu da ovakvih učiteljah zadobijemo, od neobhodne je nužde, proustrojenje i podizanje učiteljskih sjemeništah, pa makar ovi — od čega se nekogji žacaju — upravo i sami internati bili. Medjutim dobro uređenje internatah, stoji upravo i samo ogromnih troškovah, koje naš narod kraj današnjeg tužnog finaleijalnog stanja, podnipošto nositi nebi mogao; pa buduće je pribavljenje i postignutje dobrih učiteljskih silah, državi ponajkorisnije : to bi naravno naša država — po primjeru susjednih zemaljah i državah — ovakove troškove na sebe uzeti morala.

Po postignutju vrstnih obrazateljah i učiteljah, razumije se samo po sebi, da treba da budu isti prama plemenitome svom zvanju i djelovanju primjerno nagrađeni i tako obskrbljeni, da nemoraju uz težki svoj učiteljski posao, još i drugoga kakvog posla latiti se, zada s' obitelju svojom nekako životariti uzmognu; pa poklie dvojici gospodarah nije moguće vierno i valjano služiti, to će se učitelj svome plemenitom znanju iznevjeriti morati, što nikako državi i čovječanstvu od koristi biti nemože. Današnju platu učitelja, nadmašuje većinom i ona uredskog poslužitelja ili — da me svatko razumije — „Amtsdienera.“ — Kod ovakova obskrbljivanja učiteljskih silah, nije niti najmanje čudo, što se učiteljskomu zvanju rietko kada vrstni i daroviti mladići posvetuju, kao i to, što nam školstvo na ladanjskih obćinah slabo ili ništa nenaprieduje. Uz ovakove mrzke i tužne okolnosti, može li biti čudo, što učitelj kod puka, a mogao bih reći baš i kod naobraženijega svijeta, gotovo nikva ugleda neima? — Učitelj, koji sve to providi i njekom — reć bi — prirodjenom strpljivostju podnaša, mora na svoje plemenito nu kukavne probitke pružajuće stanje zamrziti, i gotovo sasviem duhom klonuti. — Bacimo pogled na Ameriku, koja orijaškim skokom naprieduje, i u kojoj se se svaka vrsta obrta, trgovine i gospodarstva do najviše svoje visine uzvija! Amerika je sa naplatjivanjem učiteljskih silah i obskrbom svojih učionah, sve ostale zemlje pretekla, pa zaoto je ona i u svome blagostanju najnapriednija. Tamo se milijoni i milijoni u svrhu uzgoja i obuke izdaju, ali se zaoto ovi sa najvećimi i najkorisnijimi kamatami, sami na korist države povratjaju.

Kod nas se neprestano čuje samo zaglušujuća vika i naricanje : narod nam je prost, nenaobražen, on propada naočigled, podan je uza to hienosti, kradji, pijanstvu i t. d. — S' druge strane se opet pripovieda : da naš narod do naobrazbe, prosvjete, a po tom do duševnog i tjelesnog blagostanja dodje, mogu najviše svetjenici i učitelji doprineti; dočiem se s' tretje strane preporučuje : dajmo narodu i obćinam što veću i obšir-niju autonomiju, zada se u toj slobodi i samostalnosti što više i više razvijati uzmogne.

Tužaljka, da nam je narod prost, te da uz množi, nu svojih duševnih i tjelesnih manah, fizično i materijalno propada, nepobitna je istina, koju jedino svetjenstvo i učiteljstvo kadro je izbrisati. Nu da ova dva faktora uspješno blagotvorno djelovati uzmognu, nevalja tada svetjenstvu preporučavati siromaštvo, kakovom je učiteljstvo na sramotu devetnajstoga vieka žalibože jur izvrženo; jerbo ubožstvo samo ubožstvo, kao što i tmina, samo tminu radja i proizvodi. — Preporuka onijuh, koji što veću i obsežniju autonomiju našem narodu žele, više je plemenita nego li koristna i pokraj obstojećih okolnostih uvaženja vriedna; jerbo dati prostomu, mnogomu zlu odanomu narodu autonomiju, samoupravu u ruke, reći će podati ljudjaku nož da se sam zakolje. Ta već i naši hrvatski liberalci, koji su autonomiju što većma i čvrstje preporučivali i želili, danas moraju sa žalostju priznavati, da naš narod za autonomiju još-ter dozrio i dorastao nije.

Mi se posve rado sa ovimi posljednjimi slažemo, te samo to dodajemo, da uz množinu zločestih navadah i nekriepostih, koje naš narod vidno taru i uništaju, ima on punos boljih i i hvalevriednijih kriepostih, koje su — ako se valjano vode, razvijaju i njeguju, njega iz današnje njemu prieteće konačne propasti izbaviti kadre. Podižimo dakle što više i više svrse odgovarajućih učionah, obskrbimo ih sa svimi potrebnimi učev-nimi sriedstvi, te pripravimo dobrih i valjanah pučkih uzgojiteljah i učiteljah, koje prama današnjemu skupomu i oskudno-

mu vriemenu, njihovom plemenitom i uzvišenom zvanju primjerno nagrađujmo, ako želimo da se mili i krasni naš narod, onoj plemenitoj svrsi i visini dovine, koja mu je uz njegovu povjestnicu te blagu i naučljivu čud, samim svemogućim tvorcem opredieljena.

Što se više nješta od koga traži, tiem je takovomu i ciena veća; pa buduće da se od učitelja zaista mnogo, da premuogo traži, mora se na ovoga daklem i mnogo trošiti.

Nadalje, učinimo učitelja zemaljskim činovnikom, te nezavisnim od neukih obćinarah, koji učitelja ne naobražena mužena muža, koji njihovoj djeci ovo — i ono zemno blago priskrbljuju, no za nekakov nametnuti im teret smatraju. Učini-viši učitelje zemaljskim činovnici, uzvisiti ćemo im ugled, koji danas na nikakvom ili barem najnižjem stepenu stoji, — kroza to učiteljem volju k' njihovom uzvišenom zvanju pobuditi, ovu na djelovanje obodriti, pa i najtalentiranije glave k' učiteljovanju primamiti.

Dosada se pravo nezna, da li je učiteljstvo obćinsko, kakovo li činovništvo; jerbo osim gore natuknutog slabog, da nikakovog ugleda, kao i — da se prosto izrazim — pandurske ili čorđaške platje, te nepriznavanja plemenite i uzvišene a uza to prevelikim trudom skopčane službe, mora on već za rana izza ledjah slušati : „Ti si stvor, koji samo našom voljom zivi, i koji medju nami životari dotle, dokle mi hoćemo.“ — A odkud ovakovo uvriedljivo šaputanje? Čudno li je lahko na ovo pitanje odgovoriti! — Ta zar neizabiru ponajviše naše obćine sebi učitelja? Zar ga one onako kukavno neplatjaju? Pa zar seljak ima drugog koga, na kome bi svoj gnjev izlio, kada rau je obćinski ili školski namet platjati, nego li na učitelju? Zar jedanput mora učitelj — porumeniv od stida, iz ustijuh prostoga seljaka slušati : „Mi netriebamo škole, netriebamo učitelja!“

Imao sam tečajem moga života priliku osvjedočiti se, da su obćinari valjanog svog učitelja progonili i ob njegovom od-pustu radili zato, što im ovaj prigodom njeke svetčanosti, ne-htjede u gostioni nekoliko poličah vina kupiti. Da učitelj njihovom progonstvu izbjegne, otišao je na jedno drugo i bolje mjesto, dočiem si je spomenuta obćina nekakova nesposobnja-ka za učitelja izabrala, koji s' obćinari po ciele noći u kćerini i na ulicah halabući, i o kom njegovi poglavari ništa dobra i lie-pa negovore, a obćinari ipak ovako govore : „Sada imamo dobrog učitelja! Ovo je tek pravi učitelj, ne pako onaj prvašnji, koji se je danju i noćju jedino s' knjigami zabavljao.“ — Pitam sada, hoće li se ovakova obćina, ikada podić i osvjestiti moći? i tko je uzrokom, što će ona možda još viekove u takovom mrtvilu i tmni boraviti?

Današnje školske naredbe i zakoni, valjaju djelomično za gradove i naobraženije države, nipošto pako za naš još većinom u snu čameći narod. — Da je i pokojni ministar Eötvös onako poznavao Ugarsku, kako je kao učenjak poznavao ine naobražene zemlje, te da su mu poznane bile kolibice u Ugarskoj živećeg ubogog seljačkog naroda onako, kao što su mu poznane bile sjajne i divne palače visoke aristokracije, nebi niti u Ugarskoj vladajući školski zakon, zaista svijet ugledao bio.

Kada o pučkih školah govorimo i pišemo, nevalja tada jedino gradske ili glavne učione na umu imati, no tiem više one, koje su na neznatnih i zabitnih selih naše domovine podignute, — za učenoga bo niesa škole, no za neukoga. Naobraženi narod zna cieniti školu, zna štovati i uvažavati učitelja, pa se takovomu može i smije povjeriti podizanje, uzdržavanje i obskrbljivanje školah i izbor te naplatjivanje učiteljah; nu jerbo nenaobraženi ili na nižjem stepenu prosvjete stojeć, to neumije, zato mu se ovakove važne u život najdublje zasiecajuće stvari niti povjeriti nemogu; jerbo dočiem pametan bolestnik rado i bez svakog oklievanja svaku liekariju bila onaj još tako gorka pije i uzima, prostak i glup čovjek takova od sebe baca i proljeva. Hoće li ovakov glupi nerazboriti bolestnik sebi bolju i blagotvorniju liekariju naći i izabrati moći, nego li mu ju pametni liečnik podaje, to je drugo ne manje važno pitanje.

Dakako, da je to za mnoga uha neugodno slušati, to se ovdje neprestano o nenaobraženosti našega naroda govori, pa

— da istinu rečem — niti ja ovo nerado slušam, — ali pokraj svega toga držim i vjerujem onu istinu, da prvi korak k' poboljšanju, spoznanje je vlastite pogriješke, — kao i to, da bolestnik samo onda brzo i valjano ozdraviti može, ako samu bolest, a tako i uzroke ove, liečniku iskreno očitovao i priznao bude.

Učinimo dakle učitelja nezavisnim od obćine, zada nemora u najvećoj svojoj nuždi, biedi i nevolji bugareć, cilju godinu klanjati se kakovu nebriznomu i ugojenomu obćinskomu bilježniku, samo da koji stotinjak od svoje krvavim znojem zaslužene platjice dobije, — nego ga za sve slučajeve života osigurajmo tako, da su kako on tako njegova supruga i djetčica, tečajem njegovog života, čeljusti gladi, težke brige i nebrojenih kućnih suprotivštinah — izbavljeni, pak ćemo tada i punim pravom od njega tražiti moći ono, za što nam se je svetim svojim zvanjem a i prisegom zavjerio. Kod učiteljstva, a u obće kad školstva, sasma je neuporabljiva ona poslovia : „Kakov posao, takova i platja,“ nego sasviem obratno : „Kakova platja, takov i posao ;“ jerbo kada učitelj dužnosti svetoga svog zvanja svjestno i točno ovršuje, trieba da mu to s' nebrojenimi dužnostmi skopćano stanje, takove barem prohibite i blagodati pruža, da poradi brige za svakdanjim kruhom, prije reda osiediti i smalaksati nemora.

Dosada je u nas riedka škola, osobito na selu, koja bi, da nekažem svimi potrebnimi, već bar sa najnuždnijimi učevnimi sriedstvi providjena bila, bez da bi tkogod od našeg puka promislilo i uvažio onu obće rabljenu posloviću, da „bez alata, nema ni zanata ;“ — nego ako se u školi kakova ploča, zemljovid ili zemaljska kruglja i nalazi, to je takovu većinom ili sam učitelj, župnik ili drugi koji dobrotvor iz svog žepa nabavio, a ne obćina smilovala se. — Medjutiem „nijedno pravilo bez iznimke.“

Osim toga su školske sobe i stan za učitelja, na mnogih mjestih — prosti Bože — još iz Abrahamovih vriemenah, te niti svrsi obuke, a niti stanu jednog pučkog uzgojitelja i učitelja, baš ni iz daleka neodgovaraju. I ovdje bi trebalo sijaset reformah !

Uvrstimo takodjer i to u školske zakone i naredbe, da nam nedolaze u školu istom šest godinah stara djetčica, koja po načelih Plata i Aristotelesa, nisu u stanju nauke kako trieba shvatjati, bez da fizično poradi toga štogod trpiti nebi morala, — nego neka osmu godinu navršivše diete, do navršene svoje četrnajste godine, svakdanju obuku neprestano polazi, i ček onda iz učione istupi i odpusti se, pošto se je za prelaz u javni građanski život posvo usposobilo. — Do navršene osmo godine, spada dieue u zabavište, nipošto pako u učionu, gdje ga u najranijoj njegovoj dobi života, brige ovoga života dušmanski zaokupe.

Mjestni župnik je neposredni školski nadzornik *) i ravnatelj, koji će školu i učitelja bolje nadzirati ravnati moći a i znati, nego li, koji možda niti svoje ime podpisati neznajući seljanin, „cumijuci niti učitelja, a jako niti školu i napredak mladeži pravo prosuditi i valjano ocieniti.

Napokon što se kotarskih i županijskih školskih nadzornikah tiče, taj nevelim, da takov mora biti upravo svetjenik, ali svakako muž, koji je pedagogičko — didaktički dovoljno naobražen, te se je kao takov marljivim svojim književnim radom na školskom polju odlikovao, — pa se niti isti svetjenik otduda izključiti nesmije.

Konačno, podajmo učitelju slobodan izbor učevnih knjigah i učevnog gradiva, te se pobrinimo za što bolje i svrsi shodnije školske knjige.

*

Gospodo i bratjo ! Pučka škola trieba množinu reformah, pa zaoto neka i bude reformah ; ali što se nauka vjere i crkve tiče, tamo nedarajte, a i nesmijete dirati u nju, ako nemislite ubitačnih posljedica na se i potomstvo svoje navrći i doživjeti.

„Ti si pečina, i na toj ću pečini sagraditi crkvu moju, i vrata paklena neće ju preobladati“ — rekao je naš Spasitelj. Blažen je zaista a i mudar svaki onaj čovjek, koji se od ove

čvrste sgrade i pečine neudaljuje, nego je se u svih slučajevih života čvrsto i verno drži : takovom bo neće sve oluje ovoga svijeta i oluje istih vratah paklenih ništa nahuditi moći. — Blažena dakle, a svakako i koristonosna će biti naša pučka učiona, ako ju uz izvedenje a ovom spisu iztaknutih reformah, što užji savez spajao bude sa crkvom i svetom vjerom našom !

Uzklignuti mi je na koncu ovog mog malog i slabašnjog rada : „Koli blažena je crkva naša, koju milost božja tako prosvjetljuje, koju slavna krv mučenikah, toli jako proslavljuje ! U početku bijaše ona po djelih bratje naše biela, a kašnje je od krvi mučenikah porumenila ; njezina kita nije niti bez ljljanah, a nit bez ružah.“ — Neodbacujmo jedino za ovaj i za onaj svet spasonosno sriedstvo — najmre nauk svete vjere naše — iz učione, nego ga što većma branimo i prigrlimo, to budimo, po nauku Isusovu mudri, pametni i razboriti, pa napredak koli u školi, toli u svakom našem plemenitom poduzetju, evasti će pomoću božjom, poput rajskim dahom dišuće svibanjske ružice.

NEVIN A ŽRTVA.

(Slika iz starine) pripovjeda I. Kuzniak.

U gradu Z . . . . . živio je 18 . . . . . njeki starac, koji je najveću slast života svoga nalazio u novcu. Nije ti on po cio tjeđan iz sobe svoje izlazio, nego je kao prikovan na okovanoj, punoj žutakah ladići, poput sove, čučao i kuburio, razmišljavajuć načine, kako bi jih umnožiti mogao. Pretrda mu to najveće veselje bijaše ipak ga je još i supruga njegova zanimala, koja je šnjim jednake čudi, dapače još bistroumija od istoga njega u tom zanatu bila.

Njeko jutro opaze mimo prolazeći, da je kuća rečenoga starca posvema opustošena. Zasječke, dosada uvijek zatvorene, bijahu po odderane, prozori polupa ni, tako, da se je lahko sluti moglo, što se je taj dogodilo, da je najme u tu kuću silnom rukom njetko provaliti morao. Nedugo, strći os susjedstvo, naslućivajuć svašta. — „Zar mu razbiše kuću ?“ (upita Jauko postolar.) „Ta nisi sliep,“ odgovori Pero krojač „kako mi se vidi izvukao je lutriju. — Doista mu je prišlo. — Načast mu taliri.“ „Ali u kući je sve mirno,“ nastavi Mato kramar, koji je dosad na strani stojeć u razlupane prozore oči bulio.

„Čudnovata stvar“ — „to je strašno“ umieša se u riec njeko djevojče, skošarom na glavi. — Svi zamuknu. Kad no poslije male stanke progovori postolar : „Hajdemo, da vidimo što je ! Tko će samnom kroz prozor ? jer su vrata kako vidite zatvorena.“

„Hajdemo !“ vikne hladno-krvan kramar. — Strasno je svim sree tuklo. Prikućiv se prozoru, što ugledaju ? starca i staricu, ležeće na zemlji krvlju ogrezle, skoćiv u sobu otvore vrata, nakoje navali množina naroda, dapače i njekoliko članova' od ureda, kojim biaeše to odmah dojavljeno.

Dignuvši mrtvace na stol, upute se, da pregledaju stan. Jedna zeljezom okovana ladića i poveliki plisnivi ormar, bijahu razlupani i sve iz njih odnešeno. Medju tim dodju njekoji kroz kuhinju do otvorenih kuhinskih vrat, koja no u pokojnikov vrt vodjahu, kadno nekoračiv ni deset korakah od rečenih vrata' stanu svi kano okamenjeni.

Nedaleko na klupi ležaeše čovjek imajuć u desnici krvav nož, sa okrvavljenom opravom. Vidivši to obkolega svi.

„Alaj smjela čovjeka,“ progovori konačno njeki sluga. „Počiniv toliko zločinstvo, spava, kao da se ga to ni netiče.“ Pa gle ! tko bi se to i nadao od Martina ?“ reče krojač. — Zar ga vi poznajete ?“ upita sluga. — „Ta kako ga nebi poznavao.“ — Najprije je živio u Š. gdje je kefe (četke) prodavao, a kašnje prosjaćio je od nemila do nedraga, kad evo ga i taj vidim.“ — Martin protegnuvše, protaro si oči, te začudjeno stane razgledavati oko sebe sakupljenu množinu, pitajuć : Šta je to ? — Gje sam ja ? — Trgnuv se skoći, da ostavi bjesnu svjotinju, kad ga pograbi sluga za grkljan. „Čekaj — kamo ćeš ? — Znaš ti dobro prijatelju što si počinio, — Hodi der snami — u dobrih si šakah, — nećeš izmaći.

Mirno i mućec dađe se Martin odvesti do tamnice, sudci

*

*) Gledaj : „Politische Schulvorfassung.“

pako po navadi zapovjeda, da mu noge i ruke svežu i ništa jesti nedadu.

Dodje dan suda. — Svi koji poznavahu Martina, budu pozvani i saslušani, al nijedan nereče nista, što bi ga zločincem označiti moglo, dapače, svaki ga, prem siromaka, hvalio, i poštovao. Istina je, da nekogi i to rekoše, da su ga prije toga dana vidjali ići u kuću ubijena, no da je brzo izišao, te nekamo oko vrta krenuo, kamo to neznadu. Uzalud sve, očevideci su : nož, u ruci, krvava haljina i starčeva ura u žepu, pa tko da još posumnja. Opomenuv ga da se pokaje, te da prizna, a on stojeć mirno i pristojno, krotkim, al odvažnim glasom progovori. „Poglavita i ugledna pospodo! Nećete jamačno od mene zahtjevati, da Vam što drugo, nego istinu kažem, a ja velim, da ako me i okrivljuju ovi znaei, da sam ipak posve nevin. Nadam se u Višnjega, da ću sve sumnje odstraniti, i da mi se ništa zla dogoditi neće. U večer prije dogodivšeg se čina, nudio sam starcu, da kupi koju kefu, al pošto nehtjede, odoh mimo njegova vrta, na kojem opazih vrata otvorena, te pomislih, da bi u njem lahko prenoćiti mogao. Otidjem k peku, kupim si za groš kruha, te se vratim u rečeni vrt, sjednem pod drvo, pojedem kruh i zaspim, gdje sam spavao, dokme neprobudiše. Za smrt starčevu saznah istom u tamnici. Gospodo! pustite me! — da si rod umirim,“ zaprosi obtuženi. — No! sudci mare i nemare, već znajući, kako se stvrdo-kornostju postupa, stave ga na muke. Martin je prvim mukam odolio, al kada ga stadoše na škripec natezati, zavapi iz svega grla : „Pustite me! priznatéu sve! Učinio sam, kako govorite! „Prestanu muke, a Martin osvjestiv se malo stane i opet nijekati, al uzalud. Sudci ga odsude na smrt. — Sve bijaše uzalud, niti nezadovoljstvo gradjanah, nit plač i jauk ženah nemogoše ga izbaviti nesmiljene kazne.

Ustanovljen dan smrti dodje. Mirnim korakom i pobožno stupaše Martin praćen svećenikom na stratište, kad no se začuje zdvojan vapaj izmedju sledećih ga : „Martine moj, Martine! — Ah! smilujte se mojemu Martinu!“ Martin čuvši glas svoje žene, pogleda u nebo, te reče : „Bože! koj vidis, ti sudi, da neostane ta krvinja na duši mojoj!“

Došav na opredjeljeno mjesto, odveže si sam rubac s vrata, te pomoliv se, reče smješeći se : „Umirem, jer umreti moram, te se radujem, da je i spasitelj moj umro, sudjen sudom, kojim ga umirem, a slava onomu, koj je udostojao slugu svoga, da umrem poput gospodara moga.“ — Mirno kao janje spusti se na koljena, a krvnik zamahnuv, nesmiljeno mačem, rastavi mu rutu glavu sa iznenoglim tjelom, koja skačući po zemlji, izusti još jednomo : „Nevin.“

Svetinja se razidje, a u gradu zavlada sjeta i žalost, nad zbivšem se dogodjajem.

Njekoliko dana, poslije toga, projaše na umorenom konju ulicom, neki čovjek, u kojoj je poslije toga obitavala Martinova žena, te prikućiv se prozoru njena stana, baci unutra pismo, na kojem stajaše napisano : „Martin bivse nevin.“ To se narbrzo pročuje po gradu, tako, da za tili čas, nebijaše u njem drugoga razgovora, već o smrti „nevinoga Martina.“ Isti sud, do sada na glasu, bude preziran i proklinjan, radi prokletsva koji bi imalo radi toga celi grad stići.

Poslije nekoliko mjeseci, dodje župnik bližnje župe u grad i dade se u stan žene pokojnoga Martina odvesti. Tuj medju ostalim izpriповjedi, da je prije dva dana došao k njemu čovjek iz njegove župe, moleći ga, da se k njemu svrati. Došav mu u stan, opazi u postelji smrću borećeg se bolesnika, koj plaho gledajuc reče : „Otce duhovni, može li se toliko griješnik, kakov sam ja, nadati spasenju?“ Potvrdio mu, da može, nastavi. „Hoću, da se pokajem, a vi častni otče, kažite svakomu, da sam bio veliki griješnik. — Dne 14. Srpnja došao sam u grad Z . . . . i tamo orobio i ubio stariću, a bježeć kroz vrt, naišao sam na spavajućeg u vrtu nekog nesretnika, kojemu sam, da sumnju od sebe od bijem, poškopio odeću skrvlju, podmetnuo nož u ruku i turio ukradjenu uru u žep. Taj je nesretnik prije no sam ga mogao izbaviti pogubljen, kasno bo sam saznao o udesu njegovom, a kad sam došao u grad, već je

gotovo bilo, toliko sam samo učinio, da sam bacio list u stan njegove žene, i tako navjestio njegovu nevinost. Taj dogodjaj uznemiri me u duši, ja se stanem tresti, kao siba na vodi, kad najednom onesvjestio se padem skonja i prebijem si griešan vrat.“ Sve slušase mramorkome, a vriedan župnik nastavi. „Kako god što evo kažem, tako je on meni priповjeda, a ja sam pred svjedoci popisao i na njegovo zahtjevanje po njegovoj smrti oblasti predao.

Slušajući bijahu izvan sebe, a grad doznav to, zamota se u erninu, dapače nebijaše, duše koja sažaljuje Martina proplakala nije. Udova Martinova, oprostiv ubojici, umoli, da se Martinovi ostanci u groblje prenesu, što i zbilja velikom svećanošću učinjeno bude, da pače nadoknadiv joj grad smrću muževom izgubljenju pomoć, podigne pokojniku na grobu preljepi spomenik sljedećim nadpisom :

Radi okrutnosti
I ubojstva dvaju,
Martinove kosti
Ovdje počivaju.

Nevin život dao'
Za čine drugoga,
Bog mu pokoj dao,
Molimo zanj' boga.

Službu služi, Petar Kalugjeru
A u Svetoj Crkvi krušedolu
Službu služi grozne suze lije
Suze lije, nemože da poje
Držalaga ostarela kruna
Gledalaga paje besedila
„Drugo moje, sela krušedola
„Jestel vidli, Petra Kalugjera
„Službu služi — grozne Suze roni
„Suze roni, nemože da poi
„Štoje njemu i kakva nevolja?
„Majko nema, a Sestriće nema
„Nema Babe, ni brata nejaka
„Nema svoga nikog rognenoga
„Zakim bi ga sree zaboletelo?
To začula sprnjarova Jela
To pričula paje govorila
Muć neluduj ostarela kruno
Ima Petar Staroga Babajku
Ima Petar sestriću Nejaku
Kalugjerje iz daleka svita
Nana mu je bila Uzorita
Paje Petar negom negovala
I do škole zdrava odranila
Posli toga valda Božjom voljom
Ili Petra našega nevoljom
Nana muse ljuto razbolila
U bolesti i dušu pustila
Paje Petar osto sirotance
U družini nejake Sestriće
Babo muse posli oženijo
Malom Petru Matjuvu doveo

A ova je Turška srca bila
Paje Petra ljuto zlostavila
Bila gaje — za kose ga vukla
Tilomu je bila zakrastala
Držalaga crna neoprana
Jošje Babi na njega lagala
Lagalaje i zlo kupovala
Paj i Babu još na gnjev navela
Pa kadmuje bilo dodijalo
Na Petraje i on omrznuo
I jedarod htedegja čušiti
Štim htedese, ljubi udobriti
Petar na to Vatrom je planuo
J udarac od sebe odbio
Neotice zanesega ruka
Sa čeguso diže velja buka
Rukom svati Babu po obrazu
Ali odma i sokaku nagnu
I ostavi rognena Babajka
Ostado mu Sestrića Nejaka
I ostavi groba mlo Nana
Za koim mu mlado Sree ven o
Jel se nikom falić, tužiti nema
Niti tkoga rognenoga ima
A šta znači sirotancu biti
U samoci život provoditi
Neka ova izreka, svidoići
Što su stari rekli naši oci
„Toško dolu gdiše voda sliva
„I junaku koi nikog nema.
Lázó Knežević bilježnik.

S V A Š T I C E.

15. Dobro umireno čini, jel sav svit ti sam nemož pomoći — poklemje Visnjeg volja ko na sje stvorijo — da nas svakaki ima.

16. Sa mnogi obćinara, sela, i varoši propadaju — jerbo bi svak htio da zapovida a niko neće da sluša, te s toga i bući futožkom knezu glava.

17. Od Saske da se spasimo — valja se bogu moliti — a Švabe od nas odklonit, valjanam se samim poduprit.

18. Dogodsi dužan, uvik si šugav i ružan, zaotu bolest nema drugo Iližje, doli radnje, i štednje.

19. Ako kome dobra učiniš, nemojse odma falisat — jel to je kokošima prirodno, kako jaje snese — da bući i kako će.

20. Sad smo se tek osvidoičili, da mnogom Bankiru, i kasirom znojave ruke, glave dodjoše.

U Futoku 15. Lipnja 1874.

Lázó Knežević bilježnik.